

**EGSKEIDINGSBEMIDDELING IN SUID-AFRIKA:
‘N VERGELYKENDE STUDIE**

deur

MADELENE DE JONG

voorgelê luidens die vereistes
vir die graad

DOCTOR LEGUM

aan die

UNIVERSITEIT VAN SUID-AFRIKA

PROMOTOR: PROF A VAN ASWEGEN

NOVEMBER 2002

OPSOMMING

Egskeiding is baie jare lank as 'n regsprobleem beskou wat in ons adversatiewe stelsel van litigasie uitsluitlik deur die howe uitgestryk moes word. Egskeiding behels egter ook maatskaplike probleme wat nie deur ons regstelsel ondervang word nie. Ons adversatiewe regstelsel verskerp boonop die teenstrydige belangte van individuele gesinslede by egskeiding en moedig verbittering en onversoenlikheid aan.

Weens die probleme wat die skuldbeginsel en die adversatiewe stelsel vir gades met huweliksprobleme en vir die egskeidingsproses in die algemeen veroorsaak het, is twee skuldlose egskeidingsgronde in 1979 ingevoer wat aan gades wat wil skei, groter inspraak en seggenskap in die hele proses gegee het. Hierdie groter vryheid wat skuldlose egskeiding meegebring het, het spoedig 'n behoeftie aan 'n nuwe stelsel van dispuitbeslegting by egskeiding geskep. Die Hoexterkommissie het gevolglik aanbeveel dat 'n gesinshof met 'n maatskaplike komponent ingestel word waarby onder andere bemiddelingsdienste beskikbaar moet wees. In sowel Australië as Nieu-Seeland het die invoering van skuldlose egskeiding inderdaad gepaardgegaan met die instelling van gesinshowe waar bemiddelingsdienste beskikbaar is. In die bemiddelingsproses kan mense self, maar met die bystand van 'n onpartydige derde, al hulle probleme by egskeiding uitsorteer en oplos. Dit blyk verder dat bemiddeling nog altyd 'n prominente rol by die beslegting van gesinsskille in inheemsregtelike gemeenskappe in Suid-Afrika gespeel het.

Weens finansiële beperkings is Suid-Afrika nog steeds sonder 'n gesinshof. Al wat tot dusver uit die Hoexterkommissie se aanbevelings voortgevloei het, is die Wet op Bemiddeling in Sekere Egskeidingsaangeleenthede 24 van 1987 wat daarvoor voorsiening maak dat die kantoor van die gesinsadvokaat by egskeiding ondersoeke na die beste belangte van kinders kan instel. Alhoewel die titel van die Wet voorgee om vir bemiddeling as 'n alternatiewe stelsel van dispuitbeslegting by egskeidng voorsiening te maak, blyk dit uit die inhoud van die Wet dat dit bloot vir 'n baie beperkte vorm van bemiddeling

voorsiening maak. Dit is gevolelik nodig dat hierdie Wet gewysig word om by alle familieregtelike kwessies vir ware, omvattende en toeganklike bemiddelingsdienste aan die publiek voorsiening te maak. Die geskikste wyse waarop dit bewerkstellig kan word, is om bestaande private en gemeenskapsbemiddelingsdienste te reguleer en in die formele regsproses te integreer.

SUMMARY

For many years divorce has been viewed exclusively as a legal problem that had to be addressed by the courts in our adversarial system of litigation. Divorce, however, also entails social problems which are not addressed in our legal system. It appears further that our adversarial legal system tends to heighten the conflicting interests of individual family members at divorce and to encourage animosity and irreconcilability.

In an attempt to ameliorate the harsh consequences of the adversarial legal system at divorce, two no-fault grounds for divorce were introduced to enable divorcing spouses to make the decision about the termination of their marriage themselves. This greater freedom that no-fault divorce afforded parties quickly led to a demand for a new system of dispute resolution at divorce. The Hoexter Commission consequently, recommended the establishment of a family court with a social component where mediation services are offered. In both Australia and New Zealand the introduction of no-fault divorce was attended by the establishment of family courts where mediation services are offered. In mediation the parties involved, with the assistance of an impartial third, may sort out and find solutions to all their divorce-related problems. It also appears that mediation has always played a prominent role in the resolution of family disputes in the indigenous communities of South Africa.

Owing to financial restrictions, South Africa is still without a family court. So far, only the Mediation in Certain Divorce Matters Act 24 van 1987 has emanated from the recommendations of the Hoexter Commission. This Act, which provides for the institution of enquiries by the office of the family advocate to determine the best interests of children at divorce, professes in its title to have introduced mediation as an alternative system of dispute resolution at divorce. From the contents of the Act it is apparent, however, that it provides for mediation only in a very limited sense. Consequently, it is necessary to amend this Act to make provision for real, comprehensive and accessible mediation services for the public in all family law disputes. This amendment could best be achieved by regulating existing private and community mediation services and integrating them into the formal legal process.

SLEUTELTERME

Divorce; Adversarial divorce process; Recommendations of the Hoexter Commission; Mediation in Certain Divorce Matters Act 24 of 1987; Office of the Family Advocate; Family courts; Divorce and family mediation; Community mediation; Private mediation; Standards of practice and procedure for divorce and family mediators.

WYSE VAN SITASIE

In die voetnote word daar gebruik gemaak van verkorte verwysings na elke bron wat gesiteer word. ‘n Lys van die verkorte verwysings en hulle volledige verwysings word op bladsye 346 tot 376 onder die opskrif **BIBLIOGRAFIE EN WYSE VAN SITASIE** uiteengesit.

INHOUDSOPGawe

Bladsy

OPSOMMING	ii
SUMMARY	iv
SLEUTELTERME	v
WYSE VAN SITASIE	vi
HOOFSTUK 1: INLEIDING	1
1 Probleemstelling	1
2 Metodiek	4
3 Werkswyse	6
HOOFSTUK 2: DIE REGSPOSISIE VOOR DIE INWERKINGTREDING VAN DIE WET OP BEMIDDELING IN SEKERE EGSKEIDINGSAANGELEENTHEDE 24 VAN 1987	9
1 Inleiding	9
2 Die periode voor die inwerkingtreding van die Wet op Egskeiding 70 van 1979 – die ou egskeidingsreg	9
2.1 Egskeidingsgronde gebaseer op die skuldbeginsel	9
2.2 Die skuldbeginsel by die gevolge van egskeiding	11
2.3 Die skuldbeginsel in die praktyk	11
2.4 Die adversatiewe aard van die ou egskeidingsreg	13
2.5 Hervorming van die ou egskeidingsreg	14

3	Die Wet op Egskeiding 70 van 1979	16
3.1	Substantiewe verandering aan die materiële reg	16
	3.1.1 Skuldlose egskeiding	16
	3.1.2 Beskerming van die belang van kinders – artikel 6 van die Wet	19
3.2	Die egskeidingsprosedure ná 1979	21
	3.2.1 Behoud van die adversatiewe egskeidingsprosedure	21
	3.2.2 Die rol van die partye in die adversatiewe egskeidingsprosedure	22
	3.2.3 Die rol van prokureurs in die adversatiewe egskeidingsproses	25
	3.2.4 Die hantering van dispute oor bewaring en toegang	27
	3.2.5 Die verhouding tussen regslui en lede van professies in die gedragswetenskappe	31
3.3	Probleme met die adversatiewe stelsel van litigasie	33
4	Die Hoexterkommissie	35
4.1	Inleiding	35
4.2	Die Hoexterkommissie se bevindinge oor die stand van sake ná die inwerkingtreding van die Wet op Egskeiding 70 van 1979	36
4.3	Die Hoexterkommissie se aanbevelings	37
	4.3.1 Die instelling van ‘n gesinshof	37
	4.3.2 ‘n Klemverskuiwing in die rigting van ‘n meer inkvisitoriese prosedure	40
	4.3.3 Die wysiging van die Wet op Egskeiding	40
	4.3.4 Die skepping van ‘n amp van ‘kindervriend’	41
4.4	Kritiek teen die Hoexterkommissie se aanbevelings	41
	4.4.1 Negatiewe kritiek	42
	4.4.2 Positiewe kritiek	45

5	Die wetgewer se reaksie op die Hoexterkommissie se aanbevelings	46
5.1	Algemeen	46
5.2	Die Wetsontwerp op Gesinshowe 62 van 1985	47
5.3	Die Wysigingswetsontwerp op Egskeiding 63 van 1985	47
6	Sprake van buitegeregeltlike bemiddeling ná 1979	49
7	Gevolgtrekking	50

HOOFSTUK 3: DIE REGSPOSISIE NA DIE INWERKINGTREDING VAN DIE WET OP BEMIDDELING IN SEKERE EGSKIEDINGSAANGELEENTHEDEN

24 VAN 1987	52	
1	Inleiding	52
2	Die Wet op Bemiddeling in Sekere Egskeidings-aangeleenthede 24 van 1987	55
2.1	Inleiding	55
2.2	Die fragmentariese inwerkingtreding van die Wet	57
2.3	Die kort titel van die Wet	58
2.4	Die doel van die Wet	59
2.5	'n Kritiese analise van die inhoud van die Wet op Egskeidings-bemiddeling	61
2.5.1	Woordomskrywing	61
2.5.2	Die aanstelling van gesinsadvokate en gesinsraadgewers	62
2.5.3	Die pligte en bevoegdhede van gesinsadvokate en gesinsraadgewers	66
2.5.3.1	<i>Algemeen . . . . .</i>	66
2.5.3.2	<i>Die wyses waarop 'n ondersoek begin kan word . . . . .</i>	68
2.5.3.3	<i>Die trefwydte van 'n ondersoek . . . . .</i>	72
2.5.3.4	<i>Die prosedure by 'n ondersoek . . . . .</i>	76
2.5.3.5	<i>Die verslag en aanbeveling aan die hof . . . . .</i>	80
2.5.3.6	<i>Die tydsduur van 'n ondersoek . . . . .</i>	83

2.5.3.7	<i>Slotopmerkings oor die pligte en bevoegdhede van gesinsadvokate en gesinsraadgewers</i>	85
2.5.4	Wysigings aan die Wet op Egskeiding 70 van 1979	92
2.6	Die Wet op Egskeidingsbemiddeling as uitvloeisel van die Hoexterkommissie se aanbevelings	93
3	Die Wysigingswet op Landdroshowe 120 van 1993	95
3.1	Relevante bepalings	95
3.2	Positiewe en negatiewe kritiek op die Wysigingswet op Landdroshowe	97
4	Verdere verslag van die Hoexterkommissie	101
4.1	Inleiding	101
4.2	Be vindings en aanbevelings vervat in die <i>1997-Hoexterverslag</i>	101
5	Die gesinshofloodsprojekte	105
6	Gevolgtrekking	106

HOOFSTUK 4: DIE AARD EN TOEPASSING VAN HEDENDAAGSE EGSKEIDINGSBEMIDDELING	110	
1	Inleiding	110
2	Alternatiewe dispuumbeslegting	111
2.1	Betekenis van die begrip ‘alternatiewe dispuumbeslegting’	111
2.2	Die doelwitte en aard van alternatiewe dispuumbeslegting	112
2.3	Vorme van alternatiewe dispuumbeslegting	114
2.3.1	Onderhandeling (<i>negotiation</i>)	114
2.3.2	Konsiliaasie en berading	115
2.3.3	Bemiddeling (<i>mediation</i>)	117
2.3.4	Arbitrasie	118
2.3.5	Aangepaste skikkingskonferensies (<i>moderated settlement conferences</i>)	119
2.3.6	Miniverhore of neutrale evaluasie (<i>mini-trials</i>)	120
2.3.7	Summiere jurieverhore (<i>summary jury trials</i>)	120

2.3.8	Huur-‘n-regter-prosedures	121
2.3.9	Bemid-arb en arb-bemid (<i>med-arb</i> en <i>arb-med</i>)	122
2.4	Die gesiktheid van alternatiewe dispootbeslegting by egskeiding en ander gesinsgeskille	122
3	Egskeidingsbemiddeling	126
3.1	Inleiding	126
3.2	Doel en omskrywing van egskeidingsbemiddeling	127
3.2.1	‘n Onpartydige en neutrale derde party fasiliteer die proses waarin die partye hulle eie besluite neem	129
3.2.2	Egskeidingsbemiddeling het ‘n multidissiplinêre karakter	132
3.2.3	Die bereiking van ‘n wedersyds aanvaarbare ooreenkoms word in die vooruitsig gestel	133
3.2.4	Egskeidingsbemiddeling funksioneer binne die raamwerk van die reg	134
3.2.5	Die bemiddelingsproses is vertroulik	136
3.2.6	Die bemiddelingsproses is buigsaam en kreatief	138
3.3	Verskillende vorme van egskeidingsbemiddeling	140
3.3.1	Beperkte bemiddeling	141
3.3.2	Omvattende bemiddeling	141
3.3.3	Publieke bemiddeling	142
3.3.4	Private bemiddeling	143
3.3.5	Gemeenskapsbemiddeling	143
3.3.6	Verpligte bemiddeling	145
3.3.7	Vrywillige bemiddeling	145
3.3.8	Individuele bemiddeling	146
3.3.9	Die spanbenaderingsmetode	146
3.3.10	Fasiliterende bemiddeling	147
3.3.11	Evalueerende bemiddeling	147
3.3.12	Suiwer bemiddeling	148
3.3.13	Die koukusmetode	148

3.4	Die bemiddelingsproses	149
3.4.1	Die oriënterings- en inleidende fase	150
3.4.2	Die informasie-ontledingsfase	152
3.4.3	Die onderhandelingsfase	154
3.4.4	Die skikkingsfase	156
3.4.5	Die kontrakterende fase	157
3.5	Die voordele van bemiddeling	160
3.5.1	Voordele vir gades wat besig is om te skei	160
3.5.2	Voordele vir kinders wat deur egskeiding geraak word	164
3.5.3	Voordele vir dieregspleging	166
3.6	Die nadele van bemiddeling	167
3.6.1	Egskeidingsbemiddeling is ontoepaslik waar partye in ongelyke bedingingsposisies teenoor mekaar staan	168
3.6.2	Egskeidingsbemiddeling is ontoepaslik waar daar van gesinsgeweld sprake is	170
3.6.3	Bemiddelaars kan nie altyd onpartydig en neutraal wees nie	174
3.6.4	Bemiddeling verleen nie dieselfde veiligheidsmaatreëls as litigasie nie	177
4	Die ontwikkeling en toepassing van egskeidingsbemiddeling in Suid-Afrika	181
4.1	Die ontwikkeling van egskeidingsbemiddeling in Suid-Afrika	181
4.2	Die toepassing van egskeidingsbemiddeling in Suid-Afrika	184
4.2.1	Bemiddelingsdienste deur die kantoor van die gesinsadvokaat	184
4.2.2	Bemiddelingsdienste deur private bemiddelaars	187
4.2.3	Bemiddelingsdienste deur gemeenskapsgebaseerde organisasies	189
4.3	Gevolgtrekking	191

HOOFTUK 5: EGSKEIDINGSBEMIDDELING IN AUSTRALIË EN NIEU-SEELAND	192
1 Inleiding	192
2 Egskeidingsbemiddeling in Australië	193
2.1 Agtergrond	193
2.1.1 Die ‘ou’ egskeidingsreg	193
2.1.2 Die ‘nuwe’ egskeidingsreg	195
2.2 Opkoms van alternatiewe dispootbeslegting in Australië	198
2.2.1 Bemiddelingsdienste in die privaat sektor	199
2.2.2 Bemiddelingsdienste op gemeenskapsvlak	200
2.2.3 Bemiddelingsdienste in die gesinshof	201
2.3 Onlangse relevante ontwikkelings in Australië	204
2.3.1 Die <i>Family Law Reform Act 1995</i>	204
2.3.1.1 <i>Doelstelling</i>	205
2.3.1.2 <i>Plig om die moontlikheid van ‘n rekonsiliasie te oorweeg</i>	206
2.3.1.3 <i>Plig om advies aangaande primère dispootbeslegtingsmetodes te oorweeg</i>	207
2.3.1.4 <i>Berading</i>	209
2.3.1.5 <i>Bemiddeling en arbitrasie</i>	210
2.3.1.6 <i>Diverse aangeleenthede</i>	214
2.3.2 Die <i>Federal Magistrates Act 1999</i>	217
2.3.3 Die <i>Family Law Amendment Act 2000</i>	221
2.4 Probleme met die huidige stelsel in Australië	222
2.4.1 Ongekoördineerde en gefragmenteerde familiereg-sisteem	222
2.4.2 Te min fokus op die belang van kinders	224
2.4.3 Probleme rondom die opleiding van bemiddelaars	225

2.4.4	Onvoldoende beskerming teen gesinsgeweld	227
2.4.5	Kulturele kwessies	227
2.5	Soeke na moontlike oplossings vir die huidige probleme in Australië	228
3	Egskeidingsbemiddeling in Nieu-Seeland	236
3.1	Agtergrond	236
3.1.1	Die 'ou' egskeidingsreg	236
3.1.2	Die 'nuwe' egskeidingsreg	237
3.1.2.1	<i>Die Nieu-Seelandse gesinshof .....</i>	238
3.1.2.2	<i>Skuldlose egskeiding en die 'beste belang van die kind'-maatstaf .....</i>	241
3.2	Uitbreiding van die konsiliasie-begrip	242
3.2.1	Beradings- en konsiliasdienste (<i>counselling and conciliation services</i>)	243
3.2.2	Bemiddelingskonferensies (<i>mediation conferences</i>)	250
3.2.3	Private bemiddeling in Nieu-Seeland	255
3.2.4	Gemeenskapsbemiddeling in Nieu-Seeland	256
3.3	Probleme met die huidige stelsel in Nieu-Seeland	257
3.3.1	Ontevredenheid met die Nieu-Seelandse gesinshof	257
3.3.2	Kritiek op die gebrek aan betrokkenheid van kinders by gesinshofverrigtinge	258
3.3.3	Kulturele kwessies	259
3.3.4	Beperkte bemiddelingsdienste in 'n adversatiewe stelsel van litigasie	261
3.4	Soeke na moontlike oplossings vir die huidige probleme in Nieu-Seeland	263
4	Slotopmerkings oor die posisie in Australië en Nieu-Seeland	268

HOOFTUK 6: MOONTLIKE REGSHERVORMING VIR SUID-AFRIKA	270
1 Inleiding	270
2 Probleme met die huidige stelsel in Suid-Afrika	272
2.1 Behoud van die adversatiewe stelsel van litigasie	272
2.2 Gebrek aan 'n gesinshof met 'n maatskaplike komponent waar bemiddelingsdienste aangebied word	273
2.3 Baie mense skei te maklik en te vinnig	276
2.4 Kulturele kwessies	277
3 Moontlike oplossings vir die probleme in Suid-Afrika	280
3.1 Die oprigting van 'n gesinshof	280
3.2 Die instelling van verpligte bemiddeling	286
3.2.1 Redes waarom bemiddeling verpligtend moet wees	286
3.2.2 Vorm van verpligte bemiddelingsmodel	294
3.2.3 Tydstip waarop verpligte bemiddeling moet geskied	295
3.2.4 Uitsonderings op die reël dat alle familieregtelike kwessies eers na bemiddeling verwys moet word	297
3.2.5 Sanksies teen weerstandbiedende partye of partye wat nie te goeder trou wil bemiddel nie	299
3.2.5.1 <i>'n Kostebevel . . . . .</i>	299
3.2.5.2 <i>Skuldigbevinding aan minagting van die hof . . . . .</i>	300
3.2.5.3 <i>Verdaging van hofverrigtinge . . . . .</i>	301
4 Verskaffers van verpligte bemiddelingsdienste in Suid-Afrika	301
4.1 Inleiding	301
4.2 Die rol van die staat	302
4.3 Gemeenskapsgebaseerde organisasies of instansies as diensverskaffers	306
4.4 Private bemiddelaars as diensverskaffers	312

5	Die rol van die kantoor van die gesinsadvokaat in ‘n hervormde familieregstelsel	314
5.1	Uitbreiding van die werksaamhede van die kantoor van die gesinsadvokaat	314
5.2	Verantwoordelikheid vir omvattende en behoorlike bemiddelingsdienste	320
5.2.1	Die identifisering van gesikte gemeenskapsgebaseerde en private bemiddelingsdienste	320
5.2.2	Die sluiting vanakkrediteringskontrakte	321
5.2.3	Die opleiding van bemiddelaars	321
5.2.4	Proses- en praktykstandaarde	325
5.2.5	Die monitering van bemiddelingsdienste	327
5.3	Verantwoordelikheid vir behoorlike beoordeling en gepaste verwysing	329
5.3.1	Inleiding	329
5.3.2	Behoorlike beoordeling en gepaste verwysing	330
5.4	Veldtog om die nuwe verpligte bemiddelingsmodel te adverteer en te propageer	333
6	Wysiging van die Wet op Bemiddeling in Sekere Egskeidingsaangeleenthede 24 van 1987	335
6.1	Inleiding	335
6.2	Die kort titel van die Wet	336
6.3	Jurisdiksie	336
6.4	Dieakkreditering van gemeenskapsgebaseerde en private bemiddelingsdienste	337
6.5	Die pligte van geakkrediteerde bemiddelaars	338
6.6	Die aanmelding van gesinsgeskille	340
6.7	Verwysings na huweliksberading	341
6.8	Verwysings na egskeidings- en gesinsbemiddeling	341

6.9	Verdere ondersoeke deur die kantoor van die gesinsadvokaat na die beste belang van enige betrokke kinders	343
6.10	Verwysings na litigasie	344
BIBLIOGRAFIE EN WYSE VAN SITASIE		346
VONNISREGISTER		377
LYS VAN WETGEWING		379